

H. MOLNÁR KATALIN: A SÉTÁLÓUTCA, VÁROSUNK FŐ ÜTŐÉRE

Beszélgetés Kampis Miklós építésszel

Ismerős klasszicista, romantikus, historizáló, szecessziós épületek, lámpaoszlopok között járjuk a várost, miközben régi címerek, stilizált virágok, szép női fejek köszönnek ránk a homlokzatokon. A műlakatasmunkával készült kapuk indás, növényi díszei családi monogramokat rejtenek, a villák színes üvegablakai egy már letűnt polgári lét nyomait őrzik. Ez a közeg meghatározó számunkra, a természetes lételeme életünknek. A házak többsége nem országos hírvé műemlék, hanem olyan épületek, amelyek az egyedi hangulatát adják a városnak. Szigetvári György építész írta: „Az, amitől egy város örök, az az ő karaktere és arculata. A városoknak, hasonlóan az emberekhez, saját arculatuk van. És saját sorsuk is, akár az embereknek.”

A 19. század végén indult fejlődésnek a település az észak–déli, kelet–nyugati utak metszéspontjában. Az utak kereszteződési pontjához később az Erzsébet (Noszlopy) utca csatlakozott. Szabálytalan tér alakult ki, amelynek északi oldalán a plébániatemplom állt. 1900 után a tér több házat átépítették, de megtartották a tér laza szerkezetét, melyet Bereczk Sándor főmérnök két reprezentatív, sarokra épített toronyépülettel látott el. A templom előtt, szimmetrikus elrendezéssel az új városháza és az Erzsébet Szálló épült fel. Az egykori Széchenyi (mai Kossuth) tér és a Gabona tér (a mai Ady Endre utca végén) együttese alkotta a századforduló Kaposvárának magját, amely a város mindennapi életének színtere volt. A két teret a Korona utca kötötte össze. Az egykori Gabona téren voltak a heti- és az országos vásárok. Az itt zajló forgalom miatt üzletekkel népesült be a Korona utca. Ezen a környéken sok értékes, műemléki védettség alatt álló épület van.

A város arculatformálásában nagy esemény volt 1982-ben, amikor Kampis Miklós közreműködésével megkezdődött a városközpont rekonstrukciója – ennek részeként a sétálóutca kialakítása – amit több vidéki város is követett.* Az országban elsőként itt valósult meg ez a koncepció a telekszerkezet, az egységes beépítési paraméterek megőrzésével. (Kampis Miklós városfejlesztő tevékenységét és Kaposvár belvárosának emberi léptékű újjáalakítása érdekében kifejtett munkáját 2001-ben Kossuth-díjjal ismerték el.) A meglévő történeti, szerkezeti és építészeti értékek megóvása és továbbfejlesztése volt a cél a városszerkezet és a területfelhasználás tervezésénél és a kialakítandó építészeti karakter meghatározásánál. (VIRÁNYI István–KAMPIS Miklós, *Kaposvár városközpont rendezési és fejlesztési feladatai*, Somogy Megyei Műszaki Szemle, 1985, 2, 17.)

A sors úgy hozta, hogy Kampis Miklós, Kossuth-díjas építésszel 2016-ban több alkalommal beszélgettem a város múltjáról. A pécsi egyetem kulturális örökség tanulmányok szak mesterképzésére jártam ugyanis ebben az időben. A *történeti települések integrált örökségének fejlesztése* című tantárgyon belül azt a feladatot kaptuk, hogy egy választott város központi magjának kialakulásával kapcsolatban írjunk dolgozatot. A szakirodalom tanulmányozása során láttam, hogy Kampis

* A sétálóutca tanulmánytervét 1982 szeptemberében tették közzemlére, és 1987 szeptemberében adták át; tervezője Lőrincz Ferenc (1942–2007) volt.

Miklós tevékenységének köszönhetően valósult meg a városközpont rekonstrukciója, ezért kerestem fel. Kérdéseimre adott válaszaiban nemcsak a témával kapcsolatos ismereteit adta át, hanem a világszemléletemet is formálta. Ez az írás abból a szándékból született, hogy megőrizze szavait.*

Ön régóta itt él a városban, ismeri a régebbi és mai formáját. Mint építész sokat tett a városkép alakításáért. Megvalósult az, amilyennek megálmodta Kaposvár városközpontját?

1961 óta élek a városban, ekkor költöztünk le Budapestről Kaposvárra. Megállapodtunk a Somogy Megyei Tervező Vállalat akkori igazgatójával, Szigetvári Györggyel, hogy idejövök [1961 és 1987 között a Somogyterv tervezője, majd vezető tervezője és főépítésze volt]. 1968 körül az akkori megyei tanács felkérésére elvégeztem a városrendezési szakmérnöki tanfolyamot. Ez nagyon sok olyan gondolatot, impulzust adott a továbbiakban, ami meghatározta tevékenységemet. Ezek azért fontos dolgok, mert az akkori város (amire már csak nagyon kevesen emlékeznek) teljesen más jellegű volt. Nemcsak azért, mert a belvárosban autók közlekedtek, hanem mert más közeg volt jellemző: nem volt tévé, internet. A mai ember nem tudja elképzelni ebben az információözönben, amiben élünk, milyen lehetett 1961-ben itt létezni.

Több síkon kísértem meg akkor lépést tartani a világban zajló folyamatokkal. Szerettem volna továbbképzéseket bevezetni a helyi cégen belül és a dél-dunántúli építészek számára is. Magamat is képeztem, mert úgy éreztem, tökéletesen elszakadtunk valamtól, ami korszerű és tudni kellene. Mert ha nem tudom, akkor kiesek abból a folyamatból, ami történetileg éppen akkor zajlik. Ezért több síkon próbáltam meg a továbbképzést. Elmentem Makovecz Imre barátomhoz [Kampis a Budapesti Műszaki Egyetem Építészmérnöki Karán Makovecz Imre évfolyamtársa volt], és vázoltam neki ezt a problémát. Azt tanácsolta, hogy foglalkozzam antropozófiával [a 20. század elején Rudolf Steiner által alapított világnézet és megismerési út], amit megfogadtam. Ötven éve foglalkozom vele, de még nem értem a végére.

Említette a sétálóutcat mint a városközpont egyik legfontosabb gesztusát. 1959-ben a sétálóutcat Pereg Tamás, egy kaposvári születésű, Budapesten dolgozó építész találta ki, aki akkor Kaposvár területi főépítésze volt. A város általános rendezési tervét ő készítette. Csak annyit tett először, hogy egy piros vonalat behúzott a Dorottyától kezdve a Kossuth térig, ahol megszűnik majd az autós közlekedés. Az a hiány, ami ebből fakadt, az végigszaladt az egész forgalmi struktúrában. 400 méteres szakaszon a város fő forgalmi rendjének megváltozását hívta elő. Ezt pótolni kellett, ki kellett találni, hogyan oldjuk meg a közlekedést.

Segített benne egy belvárosra kiírt tervpályázat 1970 körül, amelynek az egyik második díját a VÁTI-ban dolgozó Molnár Attila, híres városépítész terve érdemelte ki, a másikat mi. Amikor megkaptuk a megbízást a megvalósításra, felvettük őt

* 2020. február 25-én, életének 85. évében elhunyt Kampis Miklós Kossuth-díjas építész, a nemzet művésze, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja. Alakulásától kezdve a Kós Károly Egyesülés igazgatója, majd tiszteletbeli tagja volt.

konzulensnek a munkához, kölcsönösen jártunk egymáshoz. Közös kezdtünk el kialakítani egy struktúrát, amit részben ő, részben mi találtunk ki. Ebből alakult ki az a tömbfeltárásokkal foglalkozó elképzelés, amit később tervek szintjén megvalósítottunk.

A megbízás szerint a tervezési terület a 48-as ifjúság útjától a Kaposig tartott. De ez nem egy homogén terület volt. Kiválasztottunk 14 belterületi tömböt, azt neveztük el történeti városmagnak

[a Berzsényi, Kontrássy, Bajcsy-Zsilinszky utca, Széchenyi tér, Dózsa György, Budai Nagy Antal, Áchim András utca által határolt terület]. A következő határ a Somsich Pál utcáig terjedő rész volt, ezt neveztük el városközpontnak [a Berzsényi, József Attila, Somssich Pál utca, Németh István fasor, Tallián Gyula, Budai Nagy Antal, Áchim András utca által határolt terület]. A 48-as ifjúsági útjáig terjedő nagy területet belvárosként rögzítettük [a fonyódi vasútvonal, a 610-es számú főút, a Kisgáti-árok és a Kapos folyó által határolt terület].

Ez három, teljesen különböző karakterű, beépítésű terület.

Mikor indult el a megvalósítása?

Ez tízéves folyamat volt, a megvalósítás eltartott 1983-ig. Különböző szintű tervanyagokat állítottunk elő. Nagy szerepe volt benne Virányi István akkori főépítésznek.

Az 1970-es általános rendezési tervben az elképzelés az volt, hogy Kaposvárból 100 ezer lakosú várost kell csinálni. A szándékot a pártközpont tűzte ki, a szocialista városfejlesztés elképzelése volt.

Ebben az időben a városban 70 ezer lakos volt. Ezért nekiálltunk a tömbrekonstrukciós terveknek, amit kétszer csináltunk meg, különböző módon. De később nem lett belőle semmi. Kiderült, itt nem indokolt ekkora település létrehozása, és nem is volt miből. A somogyi falvakból már így is sok ember beköltözött. Mi pedig ragaszkodtunk ahhoz, hogy a rendezési tervnek nem szabad felrobbantani a város léptékét. Ez nehéz dolog volt, mert én a fővárosban éltem régebben, s ott ez teljesen másként van és volt.

Budapesten 27–31 méter párkánymagasságok vannak, nálunk a legmagasabb az Anker-ház, mely 15 méter párkánymagassággal rendelkezik. Kaposváron a sétálóutca hossza 400 méter [A Dorottya Szállótól a Kossuth térig terjedő útszakasz], Budapesten a Váci utca 1,2 km. Vissza kellett tehát fogni magam a különféle rendezési tervek kapcsán, mert bennem a korábbi beidegződések működtek.

A Fő utca közepén van például egy elegáns, modern, kőburkolatos Bauhaus-

A Fő utca az 1990-es évek végén

(Fotó: CSONKA Béla)

ház. Held György, a tervezője figyelt arra, hogy aki megy a Fő utcán, milyen szögben érzékeli a világot – ezért nem toronyházat épített ide. Ez a ház nem bánt senkit, mert betartja azokat a paramétereket, amelyeket már Marcus Vitruvius Pollio, császári főépítész tanított az ókorban. A kaposvári Fő utca a szocialista városfejlesztés során azonban egy megyeházáról szóló pályázat kapcsán veszélybe került. E szerint az elképzelés szerint a gyógyszertár épületéig a Fő utca egyik oldalát lebontották volna. A múltat akarták eltörölni vele. Stadler Józseffel – aki akkor a Somogy Megyei Beruházási Vállalat főmérnöke volt – elmentünk Sugár Imre megyei tanácselnökhöz, és elmondtuk, hogy ezt nem szabad megcsinálni. Amikor azt említettük, hogy rengeteg sok pénzbe fog kerülni – ez egyből hatott.

Ebben az időben Domokos Béla barátunk kapcsolatba került Juan Gyenes fotóművésszel, aki a spanyol királyi udvar fotóművésze volt. Ő a Korona utcából indult el, és mindig emlegette, hogy a kaposvári főutca a maga hajlatával és karakterével erősen hasonlít Madrid egy középkori főutcájához. Ő is azt szerette volna, ha megőrződik az utókornak a belváros! Végül az utca végén álló József Attila könyvesboltot bontották csak le, s a helyére került épület is hasonló paraméterekkel készült.

Másik fontos szempont volt a városközpont tervezésénél, hogy figyelembe vettük a régi telekhatárokat és a sajátos kisvárosi jelleg megőrzését. Ma már értelmetlenné vált a tömbbelsőik olyan értelmű feltárása, hogy az további lakások elhelyezésére legyen alkalmas. Olyan helyzet alakult ki, amikor az objektumok száma bőségesen elegendő arra, hogy hazánk teljes lakosságát kiszolgálja. A lakosság viszont nem ott akar élni! Nagy áramlás megy Budapest, Pécs felé, s onnan külföldre. Olyan mozgások mennek végbe a világban, ami a lokális lakosság megtartását nehézségek elé állítja. Más tervezési tudatot kellene tehát kitalálni!

Mágia az, amit ma a televízió csinál, mely az emberekbe mindenáron belesugározza: az értékrend középpontja az, hogy mindenáron valamiféle anyagi előnyhöz jusson valaki. A *valamivé válás* gondolata – ezzel szemben – egy más elképzelése az emberi életnek!

Hogyan segített a munkájában az antropológia?

Ezt a szemléletet nagyon nehéz megérteni, mert más felfogású mindenben. Segíti az embert, ott, ahol éppen van, amit csinál. Nekem inspirációt adott ahhoz is, hogy kell a városépítészettel felfogni. Ehhez a kérdéshez általában racionálisan közelítettek az emberek, ennek következtében távol állt az emberektől. Ez a szellemi szintű megközelítés viszont emberközpontúvá változtatta az építészetet.

Emberi léptékűvé akarta tenni a városközpontot is?

A várost nem egyszerűen tárgyaknak, hanem üzeneteknek fogjuk fel. Elődeink, nagyapáink üzenete az, ami ide le van téve. Ennek sugározni kell felénk azt az attitűdöt, amit városnak lehet nevezni. Mert a város nem egyszerűen tárgyak halma, hanem múltja van, helyi szellemisége, amit meg kell ragadni és tovább kell tudni adni. Latinul úgy mondják: *genius loci*. Ez nem statikus, hanem dinamikus tevékenység. Vonatkozik az építőre és a befogadóra egyaránt, aminek a következtében sokkal emberibb lesz a végeredmény.

Zádor Mihály Kaposvárról szóló építészettörténeti könyvében írta az egykori Korona (a mai Ady Endre) utcáról: „A város aránylag kevés helyen enged ma már bepillantást régebbi korszakaiba, ezért különös megbecsülést és védelmet kíván...” (ZÁDOR Mihály, Kaposvár, Budapest, Műszaki Kiadó, 1964, 194.). Ön szerint az Ady Endre utca képe mennyire örzi ma a múltat, és mi a véleménye, hogyan valósult meg itt a régi és az új találkozása?

Az egykori Korona utca őriz egy régi-régi képet a településről. Az utca egy sajátos görbe vonalat rajzol, ami lement a kaposi patak átkeléséhez. Híd nem volt, át lehetett gázolni rajta. Az utca nyomvonala folytatódott a Teleki utcában is.

A város az 1867 utáni időszakban kezdett el fejlődni olyan értelemben, ami már eltért a megyeszékhely prezentáló népszerűség kiszolgálásától. Innentől kezdve rengeteg ember települt be ide. A svábok iparosok voltak, a zsidók meg kereskedők. Hozták magukkal az igényt, hogy ebből a helyből város legyen. Látókörük széles volt, már réges-rég túl voltak azon a mondáson, hogy „Somogy a világ legelső helye, Igal Somogy közepe”.

A vasút ebben az időben már lement egész Fiuméig, Triesztig, és bekapcsolta a várost az európai vérkeringésbe. Ők egészen Sanghajig kereskedtek. Ők voltak, akik elindították a Fő utca kövezését, a Dorottya és a Korona Szálloda építését. A város igenis el tudta tartani ebben az időben ezeket a szállodákat. Megkezdték lakások építését is, a folyamat eltartott egészen az 1930-as évekig.

A város központi részének megőrzését szolgálta, hogy a Fő utca folytatásaként az Ady Endre utca is sétálóutca lett 2010-ben (Tervező: L. Balogh Krisztina, ifj. Lőrincz Ferenc). Az utóbbi időben a Corso üzletközpont megjelenésével az utcában egy olyan léptékváltás következett be, ami nem kívánatos.

Az egykori Korona Szállót (a mai Kapos Szállót) – amely a „boldog békeidőkben” Kaposvár egyik legszebb szecessziós épülete volt – nem tudták megőrizni? Ezt is a múlt egy letűnt maradványának tekintették akkoriban, amikor átépítették?

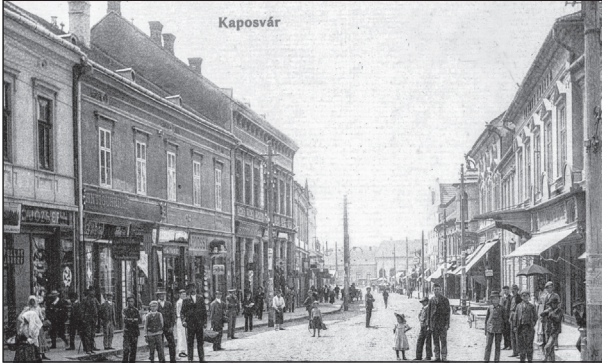
Ez így nem volt kimondva, csak folytak az átalakítások. Ahhoz, hogy ez miért történt, sok mindent el kéne magyaráznom. A mi évfolyamunk volt az első az

egyetemen, akiknek már nem a szocialista realista építészetet tanították. Beleszeretünk az új, modernista stílusba, és ehhez kapcsolódóan kaptunk meg egy feladatot.

Én a ruhagyár irodaépületét igyekeztem Le Corbusier stílusában megtervezni, Möring Ede kollégánk a Korona Szállót tervezte át a hatvanas években. A szocializmus időszakában nagy szemléletváltáson mentünk keresztül, melynek hatása

érezhetően jelen volt a belvárosi felújítások során. 1976-ban indult el a Dél-dunántúli Építész Stúdió. A magyar organikus építészet két csoportja alakult ki. Csete György és társai a Kós Károly-féle népi építészeti hagyományokra támaszkodtak, az eszmei hátterük Pap Gábor és köre volt. A másik irány Makovecz Imre volt, aki 35 éves korában úgy gondolta, ő már elég öreg ahhoz, hogy egy magán-mesteriskolát csináljon a saját lakásán. Tömegesen végeztek el az építészek ezt az iskolát, és váltak a követőjévé.

Lassan, keservesen megindult a változás. Például a Rákóczi tér 4. számú házat a Somogyterv újította fel. A házra vasbeton födémeket kellett tenni, és meg kellett erősíteni az alapokat, ezért került rá a tetőtér-beépítés. Ugyanez az elgondolás megjelenik az Ady Endre és Fő utcai házakon is.

Kaposvár azon kevés város közé tartozik, ahol megmaradtak a historizáló, szecessziós épületek a belvárosban, nem pusztultak el a világháborúban. A sétálóutca kialakítása során a házak nagy részét felújították. Ahogy említette, több esetben tetőtér-beépítés is készült. Az utca képéből nem lógnak ki ezek a házak?

Nem szabad azt gondolni, hogy az utcakép akkor jó, ha egyforma stílusú házak vannak egymás mellett. Ha egy város csak gótikus stílusú házakból állna, az nem lenne jó. Arra kell csak vigyázni, hogy az egységes szellemiség megmaradjon, ne legyen kirívó az épület, ne próbálják az építészek túlharsogni azt, ami maguk körül van. Ezt úgy szoktam mondani, hogy az új épületeket a város befogadja örömmel, kedvesen. De ha van, ami nem illik bele, akkor durcásan is. Olyan a város, mint egy élőlény, amely állandóan gyarapodik, növekszik, változik.

*

Akkor itt ért véget a beszélgetés Kampis Miklóssal. Később még többször felkerestem, mert megéreztem, hogy olyan tudás birtokában van, amely segít megérteni a világot, az európai kultúrát, s benne az építészetet. Nála a megismerés, az alkotás, a teremtés összekapcsolódott. Ezt ő így fogalmazta meg: „A világ végtelen belül is, és kívül is, nem lehet abbahagyni.”